

*Till Fritzes Antals
juleklapp för J.W.*

FRÅN GAMLA SVENSKA LÄNDER.

I ÖSTERLAND.

RESEBREF

AF

H. W.
[*Harald Wieselgren*]

1891

JULI—AUG.

I Österland.

Resebref af H. W.

1.

»Till Österland vill jag fara;
der bor allra kärestan min»,

tonar det än ur »Det sjungande Sverige, men hvad som menas med folkvisans *Österland* har vår samtid hunnit glömma. Medeltidens svenskar nämnde så det landet österut, der svenskar sambodde först med lappar, då kallade finnar liksom af norr-männen än i dag, och sedan dessa »finnar» undanträngts af andra »ugriska» stammar, med de nya invandrarne, tavaster, kareler och kajaner. Finland hette trakten mellan Nyland och »de hundra kommunernas land», Satakunda, ett godt stycke inåt skogsmarkerna. Namnet blef hos svenskarne oförändradt, när de bragte den landsändans nyare invånare under Roms kyrka och Sveriges samhälle. Nya tåg vidgade bådass område på den af berg, åsar, sjöar, moar och skogar uppfyllda kontinenten öster och norr om östersjövikarna, och den kontinenten kallade svenskarne *Österland*.

Men det var icke bland döttrar af tavaster, kareler och kajaner (= kvæner, hvilkas namn norrman ger åt alla dessa stammar), som våra fäder sökte sina allra kärestor i Österland. Det var i svenska bygden. Från Roslagsskären gick färden öf-

ver Alandsöarna och Aboskären, längs båda kusterna af »finska» viken, på hvars norra strand svenskarne egde ett helt »Nyland». Och vida längre gick deras färd, genom Nyen- till Aldegjuborg (= Ladoga stad och fäste) och så flodvägarna långt bortåt »blackmäns» och grekers länder. Fornminnen bära vittne der språket tystnat, sedan taga sagominnen vid. Den af Snorre Sturleson återgifna Ynglingasagan och flera andra af isländarnes uppteckningar bevara stycken af den arfsägen, i hvilken folkminnet för ett årtusende tillbaka inklädt kunskapen om urminnes häfd.

De nya eröfrarna kommo öster ifrån och drefvo undan sina fränder, sami-folket (»finnarne» = lapparne). Med svenskarne, dem de förut lärt känna såsom »rodsmän» på flodbåtar och kustfartyg och kallat »ruotsi», kommo de äfven i de nya landsträckorna i strid. De lärde sig af dem att fara öfver vida vatten och hemsökte dem icke blott i Nyland och på skärstråten, utan in i hjerstat af deras gamla »Upland». Svenskarnes förkristna samhälle var då i upplösning, en ny tid hade grytt, men icke hunnit växa sig så stor. När det nya samhället någorlunda vunnit styrka, vände sig svenskar från Uplandsbygderna åter österut att värna landsmän och kufva hedna tavaster och kareler, »Österlands» biskopsdöme och lagmansdöme grundades efter förnyade härnadståg, hvilka hvart efter annat bragte flera svenskar öfver till den gamla bygden.

Men bygden var blott en ringa del af Österland. Den växte sent ut, från kusterna uppåt och inåt. Österbotten befolkades efter hand från Vesterbotten och från tavasternas land; de forna kajanernas och lapparnas vidsträckta land derofvan är ännu en stor vildmark med ytterst gles befolkning och helt obetydligt bygd.

Men det stora landet hemsöktes österifrån äfven af Novgorodernas härflockar och handelsmän, och så möttes i yttersta nordnen Roms och Konstantinopels kristendomsbanér i blodig kamp. Svenskarne förle det ena, Novgoroderna det andra baneret. Karelerna delade de emellan sig, östligare bosatta ugriska stammar kommo helt under Novgoroderna och med dem under Moskoviterna. Så växte den nya tiden fram ur den gamlas strider. Ett protestantiskt »Finland» i förening med Sverige, som gränsland mot ett grekiskt »Ryssland», der slaver herskade öfver »finska» stammar. När Sverige i striden om sitt gamla »Österland» med dess östra granne dukat under, hade »Österland» längesedan utvecklats sig till en med det öfriga Sverige likställd, integrerande del af det svenska riket, och den delen betecknades som ett geografiskt helt med namnet *Finland*.

Det geografiska Finland var emellertid politiskt styckadt, när dess förbindelse med Sverige sönderhöggs af svärdet; delar deraf hade redan förut afskiljts från svenskt till ryskt område, Men Finland blef nu hvar-

ken ryskt eller svenskt: med behållande af sin svenska lag och författning, andlig och verldslig, blef »*Storfurstendömet Finland*» en med Ryssland förenad stat — till hvilket det ryska guvernement afträddes, hvilket dels förut lydt under svensk spira såsom del af Finland, dels, utan att af svensk administration ha varit räknadt dit, dock geografiskt och etnografiskt dermed hörde samman, det s. k. Keksholms län invid sjön Ladogas vestra och norra stränder.

* * *

När kejsar Alexander inbjöd Finland att taga plats bland nationerna, utöfvade han en handling af stor politisk klokhet. Den statsförfattning, som tillåtit Gustaf IV Adolf att förstöra sitt rike utan att hejdas af någon rådkammare eller några ständer, tillät tsaren att fastställa den för sin nya eröfring utan fruktan att på ett för sjelfhetskaren ovärdigt sätt ha bundit sina händer. Hvarken 1772 eller 1809 års författning kunde tsaren godkänna; men 1789 års förenings- och säkerhetsakt var ingalunda oförenlig med hans ställning som Rysslands sjelfhetskare. Den hade af Gustaf IV Adolf blifvit ytterligare missbrukat, i Sverige föll den ock med konungen. Men Finland, som af sin faktiska herskare kallats till riksdag samtidigt med att den af Finland erkände konungen afsattes i Sverige, Finland fann sin frihets palladium

i den författning som hos oss bar despotismens märke.

Och den *utveckling af frihet*, som i Finland egt rum under rysk spira och Gustaf III:s författning, är ett af de vackraste bladen i vårt århundrades utvecklings historia och det säkraste vittne om finska folkets andliga helsa och kraft.

Det ligger i förhållandenas natur, att det icke är i ängslig formalism, kraften i det finska samhällslifvet vill söka sig uttryck. Att bevara kärnan är viktigare. Och kärnan är frisk, grobar, motståndskraftig, trots öfvergrepp, hvilka då och då inträffa, trots de permanenta farorna af föreningen mellan »Finlands tron» och sjelfherskarens stora ryska, ja, trots den i fyrtio år fortgående kampen i Finland mellan svenskhet och finskhet. Beklagansvärda äro öfverdrifterna i denna kamp, men behjertansvärda äro både dess grund och dess frukter. Grunden är kärlek till den finsktalande bonden, tavastkarelen (»den med tavasten nära beslägtade egentliga finnen» torde en mögnare etnografi låta tavasten återbörda); frukten är de finsktalande millionernas höjande till medvetna kämpar för fosterländsk odling och samfundsfrihet; öfverdriften är talet om den svenska odlings oduglighet för finnen — just när den som bäst visat sin duglighet. Ty aldrig har det svenska odlingsarfvet burit vackrare frukt för Finland, än under den senaste mansåldern, då konstitutionen blif-

vit en sanning i folkets lif, den politiska utvecklingen fört med sig den ekonomiska och båda tillsammans tagit folkuppfostran om hand på ett sätt, som för alltid ointetgör hvarje möjlighet af — russifiering.

1840-talets Finland stod den möjligheten vida närmare, med sitt svenska officiella språk, sin uteslutande svenska högre bildning, sin räddhågade byråkrati, slutligen sitt förbud mot tryckande af finska böcker i andra än religiösa och ekonomiska ämnen. Men två krafter bröto förtrollningen: den *svenska dikten* från Runebergs lyra, den *finska folkdikten* från Lönnrots samlarfärder. Och *Snellman* satte sin hand till plogen, djupa fåror dref han i den gamla trädan, draktänder sådde han ibland med vredgad håg, men mycken god säd derjemte. Ur draktänderna föddes de onda kämpar, hvilka braka med sköldar och trampa fälten hellre än ansa växten; men den goda säden var den frukt, som närer Finlands samhällslif; finnens bildning, finskans rätt, bildade svenskens pligt att lära sin finske landsmans språk och i honom älska en broder, ej längre en fosterson.

Sverige gjorde för sin finska fosterson allt hvad tidens utveckling hunnit få öga för, stundom mer än så. När tyska orden gjorde sina provinsers finska folk till trälar, afskaffade Sverige trældomen och gaf icke blott åt sina landsmän i Finland, utan

äfven åt dervarande inbyggare af annan stam full medborgerlig rätt och frihet. Men den bildningssökande måste gripa till latin. Bildning på svenska var nästan ännu en framtidsfråga, när Finland och Sverige skildes åt, bildning på finska hade knappt kommit på tal. Predikan och gudstjenst, småskolor under kyrkans skydd, bibel och uppbyggelseböcker, flere slag af allmogeskrifter, småningom äfven lag och förordningar fick finske bonden på eget språk, vid rätterna och på riksdagen betjenades han med tolk. Stort längre gick ej finskans område under de första trettio åren af Finlands ryska autonomi. Det är således ett jätteverk, det sista halfseket hunnit åstadkomma, då de två millionerna finnar i Finland fått folkskolor, administration och rättskipning på eget språk, möjlighet att med finskt undervisningsspråk nå universitetsbildningens stadium och en beaktansvärd litteratur inom de flesta områden af menskligt vetande, förutom den vittra, hvilken alltjemt riktas både af fornsamlare och nydiktare. Något för snabb och mycket för het har språkutvecklingen varit, synnerligen inom det juridiska och administrativa området, men der det finska uttrycket ännu icke är klart nog, har man — tills vidare — ledning af det svenska, som i lag och författning ännu är *originalet* i vida större omfattning än ryskan, de kejsrerliga förordningarnas och nådiga skrivelsernas språk.

Var den Snellmanska impulsen kraftigast verkat på finska allmogens höjande och finska språkets riktande, så är det den svenska odlingens förkämpar, hvilka kraftigast påverkat den politiska utveckling, som i professor (sedan biskop) Schaumanns högtidstal 1856 vid universitetets kejsarkröningsfest fick sitt första program. Den nya utvecklingens första frukt var Finlands finansiella skilsmessa från Ryssland, den andra var protesten mot försöket att utbyta den konstitutionella landtdagen mot ett ständer-utskott, den tredje var landtdagskallelsen 1863. Under skiftande stämningar har sedan det konstitutionella lifvet gått sin gilla gång. Nyligen slöt *den åttonde* landtdagen (Borgå-landtdagen oräkнад), expeditions- och justeringsutskotten höllo ännu vid midsommar på att anordna och afsända dess sista skrivelser till kejsaren.

Under skiftande stämningar! Ja, helt visst är skilnaden betydlig mellan 1863 års ljusa förhoppningar och 1891 års dystra farhågor. Men så är ock 1891 års Finland ett annat än det, som 30 år förut vaknade till politiskt lif. Har den onda dagen kommit, så fins kraft att möta den.

Kommunalförfattning, kyrkomötesförfattning, ny landtdagsordning reglera den fria sjelstyrelsen nedifrån uppåt. Lagstiftningen har under redbart samarbete mellan

komitéer, landtdagar och regering tagit jättesteg framåt. Landets kommunikationer ha omskapats genom ett nät af statsjernvägar om 1,900 kilometers längd, mer än 20 kanaler förbinda och förlänga de talrika sjölederna; årliga varubytet mellan Finland och utlandet hade 1889 mer än 235 millioner marks värde; finska handelsflottan räknade 1888 2 135 fartyg; Finlands finanser äro så lysande, att inkomstbevillingen kunnat afskaffas och stora öfverskott afsättas; hemlighetsmakeriet i regeringen har gifvit vika för krafvet på offentlighet, och hvarje regeringsdepartement afgifver till landtdagen tryckt redogörelse för sin verksamhet.

Och framförallt *skolväsendet* går i rask utveckling framåt. Lärda skolan, realskolan, folkskolan, fruntimmersskolan, samskolan, nedom dessa folkskolan och småskolan, högst universitetet och tekniska högskolan, alla tillsammans undervisande bortåt en half million finsk- och svenskspråklig ungdom af båda könen. Och värnpligten har skänkt full soldatbildning i nutida bemärkelse åt mer än 17 000 finska män och 90 dagars militäröfning åt alla de öfriga, hvilka under sista årtiondet nått öfver det 21:a året. 15—17 000 man deltaga årligen i reservens öfningsmöten.

Det var mera högstämtdt i Finland för 30 år sedan, när det långa Nikolaiska skedet nyligen utbyttts mot den nya Alexandersæran. Men finska befolkningen, de finsk-

talande millionerna, stod icke då, der den står i dag; den svensktalande bildade finnen hade icke då i lika hög grad som nu fastknutit sin framtid vid den finska broderns utveckling; och, framför allt, konstitutionen, grundlagen, hade långt ifrån nått det lif i de styrande embetsmännens samveten, i den stora massans tänkesätt, som nu, efter åtta landtdagar.

Aldrig var Finlands folk mera otillgängligt för russificeringsförsök än nu. »Det finska folket kan ej omdanas till något annat, än hvad det är. Äfven om dess statliga institutioner enligt Moskva-agitatorernas rättskränkande program blefve stympade eller förintade — en eventualitet som visserligen icke borde vara tänkbar — så skulle en nationel unifikation ej dermed ernås. Olikheten mellan ryssarna och finnarna är ej blott en olikhet i sådana förhållanden, som kunna genom lag och makt-språk förändras: den framträder i allt, i språk, i folklynne, i religion och verlds-åskådning. *Det finnes intet medel att emot naturens lagar förvandla björken till ek eller furu.* Det gifves lika litet något medel att bibringa det finska folket en annan nationalitet, än den naturens och den historiska utvecklingens förenade faktorer hos detta folk utpreglat och som till ett helt förenat de svenska och finska talande elementen af befolkningen». *)

*) *Mechelin*. Står Finlands rätt i strid med Rysslands fördel? Ett inlägg i tidens frågor. *Helsingfors* 1890, dec.

Men det finnes åtskilligt ryskt i Finland, som nogsamnt erinrar om gränserna för Finlands autonomi. För trettio år sedan föll detta en främling vida mer i ögonen än nu, när vida mindre rysk militär finnes i landet än under svallvågorna från kriget med »Vestmakterna» och retfullheten vid Europas diplomatiska intervention för Polens resning. I ganska många af landets städer lågo då ryska regimenten, hvilkas inqvartering enligt de gamla svenska författningarna om egna truppers durchmarscher och inqvartering utgjorde ett ganska tryckande onus i många orter. Nu ha länsresidensen sina kaserner för länets värnpliktiga ungdom och, utom Sveaborg, stå ganska få ryska regimenten i landet, hufvudsakligen i Helsingfors och Viborg, det förra med en fästning på öarne utanför hamnen, det senare med en betydande modern fästningsrayon kring staden.

Men Finland har ryske tsaren till sin monark och »Finlands tron» är enligt Rysslands grundlag ouplösligt förenad med den ryska.

Finland får hysa så mycket ryska trupper och så stor del af ryska flottan, som tsaren aktar nödigt. Finlands värnpliktshär står under den ryske krigsministern, dock under nationel öfverbefälhafvare; Finlands officersbildningsanstalt, »kadettkår», lyder under rysk öfverstyrelse; på Finlands större jernvägsstationer postar en rysk gendarm, som icke lyder under inhemsk myn-

dighet, och hela telegrafverket i Finland är rysk egendom under rysk styrelse. Det ryska finansministeriets öfverhöghet öfver Finlands poststyrelse är, som bekant, 1890 proklamerad, men har mera formel än reel betydelse, hitintills åtminstone. Generalguvernören är den ende ryss, som lagligen kan vara finsk embetsman; under honom lyda i kommandoväg alla både ryska och finska trupper i landet.

Den heliga synoden, under denna höga institution en i Petersburg residerande biskop öfver Finland och Ingermanland samt derunder »andliga styrelsen» i Viborg hägna och skydda de grekisk-katolske trosförvandterna i Finland, hvilka i Helsingfors, Viborg, Åbo, Vasa m. fl. städer ega kyrkor och på karelska landsbygden äfven församlingar. Något mer än 40 000 finska medborgare tillhöra denna religion, de vida flesta bönder i Karelen, hvilkas fäder aldrig haft någon annan kristendom. Äfven Finlands romerske katoliker (omkr. 2 300) ha sitt öfverhufvud i Ryssland, nämligen erkebiskopen af Mohilev.

Rysslands rikskansler eller utrikesminister handlägger naturligtvis äfven Finlands diplomatiska ärenden.

Och så vet jag ej mer ryskt i Finland att uppräknas. Läsaren tänker kanske på censuren? Men den är af god svensk börd. Icke ha vi glömt hur Gustaf IV Adolf handskades med sina undersåtars tidningsläsning? Icke så illa står det ännu till i

Finland, men pretentionerna äro också andra än i vårt århundrades första decennium. Både tidningspressen och tidningsbehovet äro helt andra nu, och icke ens Finlands pressöfverstyrelse har ännu vågat gå till väga som vår siste svensk-finske monark.

Helt nyligen har ett utslag fallit, som visar att pressöfverstyrelsen i fråga om vägran för en person att utgifva tidning icke får gå utöfver lag. När Åbo hofrätt ogillat ett godtyckligt afslag, stred pressöfverstyrelsen i tidningarnes spalter för sin åsigt och uthärdade redaktionsartiklarnes motbevisning. Det såg ju ganska vackert ut. Men i tillämpningen af sin makt öfver tidningsnumrens utgifning är det endast godtycke, som följes, alldeles som vår hofkansler gjorde, så länge indragningmakten räckte. Men hos oss kunde tidningarna besegra indragningmakten, tack vare tryckfrihetslagens öfriga bestämmelser. Här är sjelfva tryckfrihetsförordningen ett alster af administrativ lagstiftning, liksom andra polisförfattningar, och ger ringa motståndskraft mot godtycket. Men — »vanan är andra naturen». I stället för sin tidning får man, dag efter annan, — jag har just fått en sådan i dag — en liten lapp med en stor svart hand, hvars pekfinger sträcker sig ut mot följande rader i grof korpus:

»I följd af att pressombudsmannen vägrat sin påteckning har dagens nummer af »Nya Pressen» icke kunnat i tid utdelas.»

»Jaså. Ja, det var klent med tidning i dag», säger prenumeranten.

»Nu går det väl an ändå, men i vintras kommo sådana lappar flera gånger i veckan ibland. Än var det ett, än ett annat, som fått sägas i landtdagen, men icke berättas i tidningen »

Hvad som säges i utlandet är också farligt för de finske tidningsläsarne emellanåt, tycka pressöfverstyrelsen och hennes tjänsteandar. Men poststyrelsen vill icke bära hundhufvudet för de undanhållna tidningsnumren. Så sänder hon ikring till postanstalterna, prenumeranterna enfaldeligen att förehålla, tryckta listor, en i månaden, på de utländska tidningsnummer, hvilka pressöfverstyrelsen förbjudit att kringvända. En sådan lista upptager ett par trycksidor, de vida flesta skadenumren tillhöra svenska blad. I de senast offentliggjorda dragningslistorna (för maj och juni) figurera Aftonbladet och Dagens Nyheter med största antal indragna nummer, Stockholms Dagblad går icke heller fritt, men att »Ansgarii-posten» och »Post- och Inrikes tidningar», om ock blott med ett nummer hvardera i månaden, kunnat förse sig mot pressombudsmannens officiella samvete, det var i sanning öfverraskande.

Det är ganska vanligt i Ryssland, i Tyskland, Frankrike, ja — till och med i Sverige, att parallelisera Östersjöprovinser-

nas och Finlands ställning till Ryssland. Äfven i Östersjöprovinserna hör man sådant tal. »Man börjar med oss, sedan kommer turen till Finland», sade mig mer än en af de olyckliga balterna i fjol. Men om jag än icke ville lägga sten på börda genom att visa baltern hur felaktig parallellismen var, kan det nästan vara af vigt att inför mina landsmän påpeka det oriktiga i den påstådda likställigheten.

Låtom oss på försök i Finland inskrifva de baltiska provinsernas förhållanden, alldeles som man lägger en figur öfver en annan för att se om de passa in med hvarandra.

Först lägga vi då Reval och Riga öfver Helsingfors och Åbo; de förra äro medeltida hansestäder, hvilkas tyska råd och gillen administrativt och juridiskt herrskat öfver städernas öfriga invånare, bland hvilka tyskar haft bättre rätt och högre ställning än letter, ester och ryssar.

Kan någon känna igen sådana förhållanden i de finska städerna, der svensk lag rådt så länge de funnits till?

Vidare lägga vi de baltiska landtdagarna, fyra stycken, öfver den finska. Landtdagen i Reval, den i Arensburg (Ösel), den i Riga, i Mitau, har hvardera blott ett stånd, adeln, och denna adelslandtdag regerar landet i mångt och mycket, tillsätter prester, domare, de flesta skollärare, utser preses i konsistorium, disponerar allmänna medel och upprätthåller sina privi-

legier. För hvarje förbättring i de lettiska och estniska böndernas läge har erfordrats maktspråk från regeringen — den svenska förr, den ryska nu, men genom dessa maktspråk har bonden i Estland och Livland nått en bättre ställning, och utvecklandet af ett nationelt (icke tyskt och icke adligt) jordegårstånd sedan omkring 40 år raskt fortgått.

Kan man här igenkänna den finska landtdagens fyra stånd, der den finsktalande bonden är lika god landtdagsman som den svensktalande adelsmannen, och lika väl som han jordegare med urminnes häfd, der adeln afklädde sig alla företrädesrättigheter i fråga om jordbesittning och aldrig varit hvarken jordens eller folkets herre?

I Finland finnas inga sådana rättigheter att tillintetgöra, som de, hvilkas förtrampande nu upprör tyska borgare och adelsmän i de baltiska provinserna. Regeringen i Finland utöfvar af ålder de höghetsrättigheter, hvilka regeringen i de baltiska provinserna nu först fråntagit de privilegierade tyskarne, utan att dermed träda befolkningens stora flertal för när. Inga tyska bönder finnas i de baltiska provinserna; det är mot tysk godsadel, tysk rådsadel, tysk domsrätt och tyskt språk, som Ryssland nu riktar sitt anfall i Estland, Livland och Kurland, under det den talrikaste delen af befolkningen, letterna, sjelfva slaver, gläder sig åt bytet och den mindre talrika, esterna, åtminstone icke sör-

jer. Om dessa folk framdeles komma att ångra sig och önska sina tyska jord- och domsherrar tillbaka, tryckta af de ryska domarne och embetsmännen, det är en fråga som icke rör jämförelsepunkterna mellan Finland och Baltien.

Det är en sanning att fennomanien haft beröringar med letternas af ryssarne understödda förkämpar mot tyskheten i Livland, och dervid älskat framhålla en viss paritet mellan bådars läge och bådars sträfvan. Det är äfven en sanning, att bevarandet af finsk konstitution icke varit fennomaniens starka sida, då det under språkkampen gält att komma fortare och säkrare till målet. Men äfven fennomanen står på den svenska odlingens grund och älskar med passion sitt på denna grund utvecklade finska fosterland, hvars sjelfstyrelse han ingalunda vill uppgifva — om han ock, undantagsvis, hellre såge det *andra*, inhemska, i administrationen använda talet vara ryska, än svenska.

3.

Tsaren talte på franska till finska landtdagen 1863, hans representant, generalguvernören, tilltalade landtdagen på ryska 1891, på ryska har talats till flera föregående landtdagar, men svensk och finsk öfversättning har bifogats. Den finska senatens inlagor till kejsaren skrivas på svenska men åtföljas af rysk öfversättning,

finske ministerstatssekreterarens föredragning för suveränen skedde förr på franska, nu sedan åtskilliga år tillbaka på ryska; och de kejsrerliga reskripten gå ut i ryska original, den finska författningssamlingen tryckes på svenska, finska och ryska. Icke är Finland därför russificeradt, och icke vore det så blott därför, att i den högre administrationens skrivelser det svenska exemplaret kallades öfversättning, liksom det finska, men det ryska original.

Värre är det, att fennomaniens tillvägagående i språkfrågan öppnat vägen för vidtagande af en dylik förändring på administrativ väg. Högst få torde emellertid de fenomaner vara, hvilka skulle glädjas åt svenskans ersättande med ryska i den högre administrationen, om ock deras stridsätt kan leda derhän. Nu i år, kort efter landtdagens slut, vid en af tusentals personer besökt finsk-språkig sångarfest i Kuopio, förhandlades ett från Helsingfors utgåendet förslag om en gemensam författare-förening till styrka och understöd åt Finlands skriftställare på både svenskt och finskt språk, men med en fåtalig majoritet afslogs förslaget, ty författare i Finland på svenska borde ej understödjas »emdan svenska kulturen i Finland är döende». Kort efteråt anordnades af sällskapet »Svenska folkskolans vänner» en svensk folkfest och sångartäflan i Ekenäs. 2 500 främlingar kommo dit, med stadens och ortens folk voro väl 4 000 deltagare för-

samlade i den vackra skogspark invid staden, som åt detta svenska möte upplåtits. Der täflade svenska sångföreningar, blandade mans- och kvinnokörer så väl som manskörer, der täflade hornmusikföreningar, alla de täflande voro arbetare, flertallet från Helsingfors, en sångförening kom från Sibbo och bestod uteslutande af socknens bondfolk. Der höllos ock festtal och diskuterades framställda frågor, men frågorna gälde folkskolan och folkhögskolan, talen egde icke en utmanande tanke. Ordet från Kuopio besvarades dock.

Efter tröstande ord med anledning af de orättvisa beskyllningarna om kränkningar mot Ryssland och hänvisning till regentens rättrådighet och legats orygglighet berörde talaren — professor F. Gustafsson — de sårbara punkterna i landet, bland dem partisinet. »Landets öfvervägande finska befolkning låter ur sina egna leder framgå allt flera kämpar för framåtskridandet i vårt land som ett enda helt, hos vårt folk som ett gemensamt helt. Och det skall väl tystna en gång, detta för oss med svenskan till modersmål hädiska, detta oförståndiga tal, att den svenska befolkningen, den svenska litteraturen vore något bortdöende, mindre folkligt, mindre nationelt, ja något främmande eller till och med fiendtligt för detta Finland, som redan i kanske tusen år varit ett gemensamt hem för finska och svenska talande, der den ena broderns styrka, rätt fattad, är också den andras

styrka, der alla forntidsminnen, rätt tolkade, alla framtidens fanor, rätt riktade, peka på ett och samma mål! Må äfven sönerna af den svenska nationaliteten städse känna sina pligter mot det hela i farans stund och i nödens dagar, och må en klok och rät vis politik tillgodose äfven dess intressen»...

Ingen svekomansk vikingaröst ljöd i talet, lika litet som för öfrigt vid festen i den gamla vackra svenska bygden. Kärleken till fosterlandet synes således hos svenskarne i Ekenäs varit mäktigare än hos majoritetsfinnarna i Kuopio.

Men äfven hos finskhetsiffrarne visar sig tecken till växande politiskt förstånd, om ock ej till återvaknande broderskärlek. Först därför att de stridslystne ej längre äro ensamma herrar på täppan, ett skäl som för den hersklystne är alldeles tillräckligt att varda försigtig. En daglig moderat, finsk tidning, hvars namn i öfversättning återger det allidna Dagbladets (Päjävähtär), har uppstått och vunnit terräng, och att döma af företeelserna från senaste landtdag var stridslystnaden hos den bestämmande delen af finskhetsiffrarne ingalunda omedgörlig, tvärtom, fullt enig stod landtdagen om svaren till H. M:t i flera viktiga frågor. Snarare var det bland »svecomaner», som den okufliga lusten att tala gjorde opportunister ängsliga. Men —

rätten att reta är ljuf. Mer än tillbörligt är den använd i Finland. Intet tvifvel kan derom råda, att icke språkstridens bittra, hotfulla ord främjat växtligheten i de ryska tidningarnes finskätande spalter. De storskyka tidningsmännen se med glädje i Finland repeteras kampanjen i Livland för några årtionden tillbaka, »die jung-Letten contra die verhassten Deutschen».

Alltemellanåt innehålla de finska tidningarna öfversättningar ut ryska blad, hvilkas artiklar, alster af afund och okunnighet, skulle vara löjlige, om de ej vore farlige. Ty äfven i Ryssland, trots censur och sjelfherrskarmakt, börjar opinionen att bli en makt, som af tidningspressen sättes i rörelse.

För en rysk läsare torde det falla sig löjlige att få veta, att de finska statsmännen öfverlistat de ryska och vridit tsaren ur händerna hvad han med strömmar af ryskt blod förvärfvat. Eljest har man hört talas om de ryska statsmännens allt öfvergående list och slughet: nu skulle de således stå med skammen inför de finska!

Och sedan all den oförrätt, det hån och förakt, som Finland tillfogat och ännu dagligen tillfogar Ryssland, det stora, heliga Ryssland! Till straff bör Finland inkorporeras i Ryssland. Ja, så får det se, hur godt det är att vara ryss och föraktas af vesterländska civilisationen, det blir konsekvensen, och så komma vi tillbaka till afunden såsom anfallens grund och kärna.

Man får emellertid ej öfverskatta betydelsen af den opinion, Novoje Wremja i Petersburg och Moskowskia Wjädmosti i Moskva kunna anses representera. Det är

icke till millionerna tidningspressen i Ryssland när, det är till tusentalen, och bland dessa tusental äro embets- och tjänstemän samt efter embets titlar törstande affärsmän det tongifvande flertalet. Deras opinion skiftar alldeles som den skiftar ofvanefter.

Nu är det Pobedonossevska partiet vid makten, och detta partis russificerings- och omvändelse-fanatism är det som gör situationen kritisk. Men först och främst ingår aldrig konsekvens i rysk maktutöfning, derom bär både dagens och gårdagens historia vittne nog, för det andra är ett parti aldrig synnerligen länge vid makten, det är, innehafvare af kejsarens öra. Det är icke många år sedan, vid ett sammanträffande i de kejsarliga gemaken, den ryske justitieministern åt en finsk senator räckte handen med dessa ord: »Det är Finland vi ha att tacka, att lag och rätt ännu skipas i Ryssland.» Ministern hänsyftade på finska senatens hållning i en fråga, dervid en rysk storfurste stått bakom en rysk magnat, hvars finansoperationer skärskådats både af finsk och rysk domstol.

En sådan uppsättning af ministrar kan Ryssland få än en gång, och då blir Finlands situation densamma som tidigare under nuvarande tsarens regering.

Det är dock Alexander III som bland det

finska »liberala programmets» undertecknare valt landtmarskalk, talmän, senatorer; som gynnat 1880-talets vackra framsteg i konstitutionel anda och för egen del visat, att han gerna ser både Finland och finnarne. Hans hållning var ock på god väg att utplåna finnarnes gamla avoghet mot allt ryskt, och den entusiasm, med hvilken han och hans gemål helsades under sommarfärderna i de finska skären var både ärlig och hjertlig. Ångbåtar lastade med glada skaror svärmade omkring de kejserska fartygen under sång och musik, de kejserska stodo vid relingen och tackade för uppmärksamheten, sångare bjödos om bord, promenader i land förde de höga herrskapen in i fattigmans hydda, öfverallt var förtroende och tillgifvenhet att spåra. Sångarförbundet M. M. hemtades till Peterhof på kejsarinnans namnsdag (3 aug.) och bemöttes der som »barn i huset». »Kurtisen» för de kejserska begynte till och med väcka afsmak i allvarligare sinnen, så långt gick det verkligen, både in natura och i tidningspalterna.

Detta allt såg jag ännu för tre år sedan. Nu är den kejserska familjen åter i de finska farvattnen. Torftiga notiser om färdens riktning vester eller österut, notiser på några rader, är allt hvad tidningarna bestå, allmänheten består alls ingenting, hvarken utfärder eller sång. Endast det kommer, som kan kommenderas. M. M. har uppläst sig heldre än att bära konse-

qvansen af sitt tidigare uppträdande i den intima kretsen på Peterhof. Det förefaller hvarje finne så naturligt att så måste vara, »Han *har* svikit sin ed».

Men kejsaren vill icke se saken så. På hans personliga initiativ utfärdades det cirkulär i vintras, med hvilket han ville lugna landtdagsmännens farhågor. Att han brutit mot Finlands konstitution erkännes visst icke i cirkuläret, men der försäkras att han icke *skall* göra det —

»... and whispering: I shall never commit, committed» heter det i »Don Juan»!

Man tröstar sig med att kejsaren är förd bakom ljuset och att han möjligen kan få en rådgifvare som bättre än förutvarande ministerstatssekreteraren, en rysk general af finsk-viborgsk börd, både känner och respekterar Finlands författning. En olycka för Finland är, att icke blott generalguvernören utan äfven hans kanslichef och ministerstatssekreteraren äro militärer, hos hvilka uppfostran och vana merendels förtagit det slags mod som kallas civilt. Det är oförenligt med subordinationskänslan. Vidare har uppfostran *icke* lärt dem att känna lag och författning af annan natur än reglementen och krigslagar. Det är därför ganska antagligt, att Finlands representant hos kejsaren icke funnit hvarken postcirkuläret eller strafflagssuspensionen

innebära någon kränkning af Finlands konstitution.

Hvad landtdagen sagt om det förra, i skrifvelsen om postsparbanker, om den senare i sitt svar på propositionen om de ändringar, hvilkas införande vållat suspensionen, är mildt och värdigt. I synnerhet den senare skrifvelsens formulering ansågs vigtig. Den gaf ock rätt mycket arbete åt de båda efter landtdagens slut fungerande utskotten: expeditiönsutskottet under f. senator Mechelins och justeringsdeputerade under borgmästaren Öhmans ordföranskap. Då dessa delegationer icke enas om lydelsen, slås båda tillsammans, hvarefter detta »sammansatta utskott» med ständerernas rätt afgör frågan. En och annan samröstning egde rum. Landtdagens skrivelser utgå på svenska och finska, ryska öfversättningen besörjes af senatens kansli.

Öfversättandet spelar en betydande roll här i landet och kostar både tid och pengar. 14 translatorer äro anställda i senatens kansli, bland hvilka »öfvertranslatorn för ryska språket» har den högsta aflöningen. Rätter och länsstyrelser ha sitt vackra anslag för bekostande af öfversättningar till finska, hvilket arbete i allmänhet ännu icke ken utföras af tjänstemännen och domarne sjelfva. Dessa anslag äro också »temporära».

* * *

I den af Statistiska centralbyrån utgif-

na »Statistisk årsbok för Finland» 1891, meddelas väl folkmängssiffran för 1888, 2 305 916, men indelning i svensk- och finsktalande endast för 1880.

Folkökningen från 1880 till 1888 utgör 245 135, för hvilket antal således icke språkskillnaden kan redovisas.

De svensktalande voro, enligt tabellen, år 1880 294 876. Endast i Nylands län voro de talrikare än de finsktalande (101 912 mot 96 899); i Vasa län uppgingo de till inemot halfva folkmängden (117 823 mot 240 584); i Åbo län funnos 58 467 svensktalande, i Viborgs 7 382, i Tavastehus 3 829, i Uleåborgs 2 444, i St. Michaels 1 680, i Kuopio 1 339. För 4 köpingar saknades uppgifter. I 57 landskommuner funnos ingen svensktalande, i en stad (Kaskö) och 7 landskommuner inga finsktalande.

Det sades vid tiden för formulärets ifyllande, att en stor mängd svenskfödda »fenomaner» angåfvo sig som finsktalande.

Till tusentalet torde väl icke dessa renegater uppgå; med folkökningen efter 1880 torde de svensktalande i Finland stiga något tusental öfver 300 000. De svensktalandes antal är tydligen alldeles för ringa att i längden kunna uppehålla svenskan som högre administrations- och bildnings-språk, om den finska majoriteten icke deris någon fördel för landet. Men om fenomanerna icke vilja gå upp i Ryssland — för att framdeles, när kolossen faller

sönder, utveckla den finska stormaktens fana öfver frändefolken i norra Ryssland, en plan som tidigare föresväfvat mer än en bland ledarne; om fennomanien verkligen trampat ut barnskorna och läst historiens lexa, måste den med glädje erkänna tillvaron i Finland af *svensk lag och odling i finsk öfversättning*. Ja, för att bättre motstå det östra inflytandet, torde det till och med vara ganska fördelaktigt för de två millionerna, att framgent räkna som lika berättigade landsmän och bröder de tre hundra tusen, hvilka representera *originalupplagan* af den lag och författning, på hvars grund »*Finlands tron*» fått plats i *Rysslands grundlag*.

4.

När man från sjösidan nalkas Helsingfors gör staden intryck af stor stad, med sina torn, kupoler, höga byggnader och vida utsträckning. Sveaborg ser deremot icke mycket ut för världen. En rysk kyrka och några höga kaserner på en af öarne, några skansvallar på ett par andra. För öfrigt ser klippa ut som klippa, äfven om den är något värre inuti. I sunden mellan de farliga klippöarne går ångaren fram mot »Södra hamnen»,

Till venster resa sig den nya statskyrkans två spirtorn, rakt förut har man den 50 år äldre stadskyrkans (Nicolai) pelarkupol, till höger, på en bergknall utåt sjön,

den ryska katedralens svängda kupol med snöhvitt tak. Och utmed hamnen rätt många vackra hus.

Närmast hamnen ligger salutorget. Derifrån rakt vesterut går den vackra «esplanaden» med Runebergs staty i midten, teatern i fonden, generalguvernörspalatset till venster och en fil af större nya byggnader till höger. På hamnens norra kaj står en liten obelisk till minne af en kejsarinnas besök och ett stycke derifrån, vid kajen, ligger det kejserliga palatset. Både kejsarens och hans representants bostäder göra ingalunda skäl för namnet palats, de äro mindre betydande tvåvåningshus, det kejserliga med flyglar oeh jernstaket för den lilla gårdsplanen. Huset inlöstes 1837 från enskild egare. Generalguvernörshuset är deremot byggt för sitt ändamål efter ritning af Engel, Helsingfors' tyske arkitekt, som i stadens offentliga byggnader rest sig ett vackert minne.

Från norr till söder, passerande salutorget midtför esplanaden, går Unionsgatan. Vi vika in åt norr, passera ett kvarter och komma till Senatstorget, med Nicolaikyrkan i fonden, ofvanför en ofantligt brant trappa med smala trappsteg; till venster har man universitetsbyggnaden, till höger senatspalatsets stora hus med pelarfasader. Ofvanför universitetshuset ligger biblioteket, bakom senatspalatset riddarhuset, byggt 1859, i venitiansk stil. Några kvarter

längre åt norr upptaga tre alldeles nya »millionhus» hvar sin sida af en kvadratisk plats, hvars fjerde sida bildas af posthuset. De tre millionhusen äro Helsingfors' nyaste prydnader, det finska statslivets dyra insegel: *Finlands bank, statsarkivet, ständerhuset*. Alla tre allvarliga, tunga, solida byggnader, i hvilka hvarken sparats utrymme eller pengar.

Vi gå naturligtvis in i ständerhuset. En ofantlig förhall, med talrika pelare, smyckade trappor, sirade plafonder. De arkitektoniska formerna äro rena, de dekorativa anordningarne oroligt granna. Uppför den eleganta trappan stiga vi; ögat frossar — eller tröttnas — af dekorativa färganvändningar. Midt emot oss, när vi kommit uppför trappan, ha vi presteståndets sal, värdigt och enkelt, men dock dyrbart utstyrd och inredd. Två talmansporträtt på kortväggarne, talmansstolen midt emot ingången. Borgare- och bondeståndens salar äro större än presternas och grannare dekorerade, bland annat med friser af allegoriska, figurer framställande i hvardera ståndssalen de af ståndet representerade yrken: åkerbruk, fiske, boskapsskötsel, handel, industri etc. I synnerhet bondestandsfigurerna göra ett godt intryck. Men plafonderna! Englar och genier sväfvä i ljusa skyar öfver de hedervärdes och vällofliges hufvuden. Kanhända skola de lätta bibehållandet af godt humör under de allvarsamma förhandlingarna. Äfven i dessa

stånds plenisalar hänga talmansporträtt. I alla tre ofrälseståndens plenisalar förvaras dessutom gipsbyster af framstående finske män: Runeberg, Lönnrot m. fl. 1891 års landtdag har invigt det nya huset, hittills ha de tre stånden haft hyrda lokaler på olika ställen, t. ex. alla stånden en tid i riddarhuset, presteståndet och borgarne en gång i folkbiblioteket, en ganska vacker byggnad, nu tio år gammal, uppförd med anslag af utskänkningsbolagets vinstmedel. Riddarhuset inrymme icke blott ridderskapets sal med de 11 grefliga, 60 friherrliga och 266 adliga sköldarna, utan dertill ständernas bibliotek, universitetets rit-sal m. m. Alla stånden äro nu beqvämt logerade, med rum för utskott, kanslier, kafé och annat som nyttigt och angenämt vara kan.

Riksarkivet har en ofantlig förhall och en hög, rymlig arkivsal, med jerngallerier kring hyllklädda väggar och golfvet täckt med beqväma skrifpulpeter och stolar för de besökandes arbeten. För öfrigt är huset inredt med jernkonstruktion, tre till fyra bottnar öfver hvarandra. Hela stora sviter af arkivalier bära ryska ryggtitlar — och ryskt innehåll. Det är generalguvernörskansliets arkiv. Hela stora sviter bära denna svenska ryggtitel: krigsskadersättning. De gamla kamerala handlingarna hvilka 1810 aflemnades från Sverige stå i stora salen. Allt hvad hos oss tillhör kammararkivet är här förenadt med

riksarkivet. Från Petersburg har ministerstatssekreteriatets arkiv hitflyttats, hvilket föranledt beskyllningar inom ryska pressen att finnarne vilja hindra ryska forskare att använda denna rika källa till finska administrationens historia. Tvärtom, det är flyttningen som gjort arkivet tillgängligt. Från vårt riksarkiv har ock kommit en hop handlingar, inköpta från en längesedan afliden samlare, hvilket utpraktiserat acterna i riksarkivets lägervalls tid för bortåt femtio år sedan. Hufvudmassan utgöres af senatens arkivalier under den första sjelfstyrelsens åtta decennier.

Finlands bank är den äldsta af de tre millionhusen kring denna plats. Huset uppfördes 1883, af sten och jern: tung soliditet och grann dekorering. Äfven statskontoret har här sin lokal. Det räknar sin tillvaro från 1875, då banken frikallades från äliggandet att förvalta stats- och militieverkets fonder. Statskontoret fungerar äfven i viss mån som vårt riksgäldskontor, i det det ombesörjer utbetalningen af alla å utrikes ort förfallna annuiteter på statsverkets lån och har därför, liksom banken, ombud i utlandet. Finlands stats-skuld uppgick den 1 jan. 1890 till 85 millioner mark, af hvilka 7 800 000 betecknas som inländska lån. Dessa sistnämnda millioner äro återstoden af de lån som upptagits för att från ryska donatarier eller deras rättsinnehafvare inköpa gods i Viborgs län för att sedan försälja dem till

de godsens brukande bönderna, hvilkas rätt endast på sådant sätt kunnat återvinnas, efter långvarig förkränkelse af de ryska förläningshafvarne, hvilka icke låtit sig öfverbevisas om att de i ryska Viborgska guvernementet (1721—1811) icke hade samma slags bönder på sina gods, som i Ryssland och Östersjöprovinserna. Med sina amorteringar återbetalas köpeskillingarna så småningom, och Finland har på detta sätt frigjort sig från det obehagligaste minnet af »gamla Finlands» införlifning med det ryska riket. Hela den öfriga statskulden är jernvägarnes förlagskapital. Jernvägsdriften gaf 1888 3,5 proc. å anläggningskostnaden.

*   *   *

Vi bege oss till den vackra esplanaden, der musiken lockar att slå sig ned vid eller i »Kapellet», en restaurationslokal, som just nyss återöppnats efter en förskönande ombyggnad. Här är Helsingfors demokratiskt. Senatorer, generaler, allmänna referendariesekreterare, konsuler, professorer, magistrar och andra dödliga i snygga gångkläder, herrar och damer, sitta om hvarandra i lugn förening. Den sociala jemlikhet, som verkligen är mera utvecklad här, än i allmänhet hos oss, gör sig fullt gällande.

En bekant vinkar, vi slå oss ned vid hans bord. Presentation för bordsgrannen. Några äro ganska höga herrar, en är pro-

fessor, en annan tidningsman — men alldeles icke i officiella bladet. En hvar i sällskapet konsumerar för sig, så äfven vi. (Detta är ett drag att efterlikna).

— Har inte Hufvudbladet kommit än? —
frågar man kyparen.

— Nej, det har fått presshinder.

— Nå, hvad är det nu igen, må tro?
en förfärlig kitslighet ...

— Nej, käre vän, säg ej så. Kitslighet är ej så ofta med, som allmänheten tror. Pressombudsmannen följer principer, som ingifvas ofvanefter — gu' bevars, icke från senaten, den håller sig till 1867 års instruktion, men väl från den herre som bor här bakom (generalguvernörspalatset ligger strax bakom »Kapellet») ... Väl lyder pressöfverstyrelsen under civilexpeditionen i senaten, men den har ock sina direkta beröringar med högsta polischefen och vi vänta dagligen en ny pressförordning, ännu mera klar i »principerna», än den vi ha.*)

Det lär vara den af ständerna 1867 förkastade trycktvångslagen som nu skall publiceras som kejsrerlig förordning. För öfrigt, mina herrar, låtom oss vara rättvisa äfven mot censuren: ser man ej dagligen i tidningarne offentliga ärenden diskuteras, myndigheten klandras. Det är här som öfver allt hos oss mera i form än i sak öfvergeppen ske. För en notis om en till-

*) Denna förväntar har som bekant uppfyllts, sedan brevet skrefs.

ärnad regeringshandling, en utkommande förordning, en blifvande utnämning vägras alltid pressombudsmannens påskrift. Likaså för stickande ord. Men rätt mycket får sägas ändå, som visserligen icke sluppe igenom, om kitsligheten vore ledande »censurprincip».

— Bror är nu verkligen bra välvilligt stämd men om ock en sådan stämning kan finnas hos högststående tidningsläsare, är det dock ursäktligt att den ej finnes hos en tidningsutgifvare. För honom ter sig saken, som Ernst Rönnbäck sade i Göteborg vid andra publicistmötet, när Hedlund liknat finska presslagen vid en sträng jagtstadga.

— Ernst Rönnbeck? Ja, han var redaktör för Åbo Underrättelser, tror jag, den tiden. Nå, hvad sa han?

— Han accepterade bilden af en jagtstadga. Men, fortfor han, en jagtstadga, enligt hvilken förbuden tid råder året om och det icke endast är straffvärdt att träffa sitt mål, utan till och med att sikta på det.

— Nå, då har pressen arbetat sig betydligt fram sedan den tiden. Jag skulle berätta herrarna en annan censurhistoria. Det var för en del år sedan en boktryckare i en liten stad, som satte upp en tidning. Följaktligen tillsattes en pressombudsman i staden. En skolmagister med stor familj kunde ej motstå frestelsen af ett par tusen marks tillökning i årsinkomst, han

mottog den förhatliga tjänsten. Så gingo ett par år. Vid jultiden ser censoren till sin fasa en annons om bladets upphörande för nästa år. Han skyndar till bokhandlaren, »är det ditt allvar att nedlägga tidningen?» frågar han med darrande stämma.

— Ja visst, bror, jag förlorar på den.
— Hur stor är din förlust för i år. — Å, så omkring 1 000 mark. — Censoren funderar en stund. — Hör du, käre bror, fortsätt tidningen och tag halfva mitt censorsarfvode, så betäckes nog din förlust, och jag har ändå tusen mark kvar. Slutar du tidningen, dras hela tjänsten in, och jag är af med alltsammans. — Hm, ja, åh ja — för att hjälpa bror, så kör till. Jag går in på anbudet. Och så fortgick den lilla lokaltidningen ännu ett år åtminstone.

— Ja, det var en rörande historia, men den är gammal, tjugo år eller mer. Nu äro vi ej så naiva här i landet. Våra «30 tyranner» — så många äro pressombudsmännen — känna sig nu mycket sadelfastare och våra lokaltidningar ha trampat ut menlöshetens barnskor. — Gadd och udd vilja äfven de gerna visa.

— Men säg mig, hur tillgår censureringen, rent tekniskt taget?

— Jo, när ett exemplar eller par af numret äro färdiga från pressen, sändes ett till pressombudsmannen. Under tiden fortgår tryckningen. Vägrar han sedan sin påteckning, stoppas pressen. Visar han genast på det ord, den rad eller den

artikel, som väckt hans misshag och ger redaktören genast tapt, så förflyttas förargelseklippan ut, någon oförarglig bit flyttas in i stället, den tryckta upplagan slopas och den tillåtna tryckes i stället allt hvad tygeln håller. Men ofta händer att förhandlingarne mellan redaktör och pressombudsman draga långt ut, att det ena bättringsförslaget efter det andra kasseras. Det är vid minnet af sådana alls icke alltför sällsynta kampanjer icke underligt, om tidningsmannen får intryck af kitslighet — — —

— Och pressombudsmannen likaledes!

— Nå, *det* må val vara en helt annan sak ... Så der, nu kom Hufvudbladet, som Hufvudstadsbladet med lätt förkortning plägar kallas. Nå hvad var det som stod i vägen i dag?

— Hvem vet? Onödiga reflexioner, helt säkert, kanske någon förtidig notis om t. ex. en guvernörsutnämning. Men se här en notis, som fått gå in: Kejsaren och kelsarinnan på Åland ha gifvit sig på kräftfångst, men under promenaden till platsen får kejsaren veta, att det är förbjuden tid, och hela nöjet uppgifves genast.

Reflexionerna göra sig sjelfva: Lemnad åt sig sjelf är kejsaren laglydig i Finland »jusqu' bout des ongles». Men när ryska ministrar och finsk rådgifvare vid tronen försäkra honom att en åtgärd icke strider mot finsk grundlag, då vidtager han den, trots senatens motsatta åsigt. Hans om-

dömes klarhet kan snarare sättas under debatt, än hans afsigters renhet. Kejsar Alexander, som nu helt godlynt fiskat lax i Kymmenelf, blir aldrig »den tilltagsne och för riket ej rättsinnade regent», mot hvilken vår regeringsform säger att vi be-
fäst vår frihet.

— Ja så, ni känner ingressen till 1772 års regeringsform? Då vet ni, att der äfven talas om »hätskefulla och högmodiga fiender», om »egennyttiga och förrådiska medborgare». Från dessa håll är faran för landets frihet onekligen större. — *Concordia res parvæ crescunt*, står det i guld-
bokstäfver öfver Athenæum, den fiska konstodlingens ståtliga palats.

5.

»*Concordia res parvæ crescunt*» (sammansättning ger småfolk styrka) lästes i tre hundra år på de holländska dukaterna, innan det fick plats som devis under gruppen »Finland utdelande segerkransar åt konsten och konstindustrien» på den vackraste af Helsingfors moderna millionbyggnader, *Ateneum*. Fyra år ha ännu icke gått till ända sedan *Ateneum* invigdes. Palatset reser sig vid jernvägstorgets södra sida, och faller således strax i ögonen när man med bantåg anländt till den finska hufvudstaden.

Professor Karl Gustaf Estlander, känd äfven hos oss genom sin konsthistoria och

sin »Finsk Tidskrift», har haft nog energi att drifva fram en så stolt bygnad för inhysande af konstgalleri, konstskola, slöjdskola och handtverksskola. Regeringen har haft nog intresse för saken att ställa rundliga anslag af K. M:ts medel till konstföreningens och konstflitsföreningens disposition, och en finsk arkitekt, Höijer, Scholanders elev, har haft nog skapande kraft att värdigt bofästa konsten i Finland. Den rikt dekorerade, stora bygnadens façad prydes af en mängd konstnärsporträtt, utförda af Sjöstrand och Wallgren. Nic. Tessin, Sergel och Scholander ser man här vid sidan af europeiska konstens och konstslöjdens stormän och bortgångna banbrytare för den finska konsten: Engel, Launeus, Ekman, Holmberg. Ett väldigt trapphus upptager byggnadens midtparti och är prydt af skulpturverk; från detta inträder man i festsalen, i konstföreningens o. h i konstflitsföreningens museer.

Sjöstrand, W. Runeberg, Takanen, Stiggell, Stenberg äro vackert representerade. Af Runebergs verk har man Silenus och Satyrerna, Apollo och Margyas (marmor), modellen till Per Brahe (i Åbo) m. m., af Takanen Aino, Rebecka m. fl. Taflesamlingen utgöres af 3—400 taflor, inhemska och utländska. Af samtliga konstföremål äro 311 alster af 68 finska konstnärer. Konstflitsmuseum upptar bortåt 1 700 nummer. Föreningens skola har fyra afdelningar, industriskolan tre. I en annan del af

staden, vid Sandvikshamnen, reser sig ett storartadt palats, uppfördt af Sjöström, Scholanders elev, för den högre tekniska undervisningens behof. Der residerar äfven geologiska kommissionen och industristyrelsen. Öfverstyrelsen för landets skolväsen har nyss flyttat derifrån till försäkringsbolaget »Kalevas» nya palats.

Universitetets samlingar och institutioner ha flera stora byggnader, utom universitetshus, bibliotek, observatorium och sjukvårdsanstalter. Det har konstsamlingar, ett historiskt-etnografiskt museum, en kemisk institution, en botanisk, ett mineralogiskt, ett zoologiskt museum, mynt- och medaljsamling m. m. Ofvan Esplanaden ligger det vackra studenthuset, invigdt 1870, prydt med många konstverk, med bibliotek m. m., förutom samlings- och festlokaler. Studenternas fosterländska etnografiska museum är inrymdt i annan byggnad. Finska literatursällskapetets alldeles nya hus, strax norr om Riddarhuset, uppfördt af n. v. öfverintendenten Gripenberg, förtjenar nämnas bland stadens prydnader. Sällskapet, nu 60-årigt, har varit af hufvudsaklig vigt för finska språkets och litteraturens utveckling. Det är detta sällskap som utgifvit de finska folkdikterna, lexikaliska arbeten m. m. och en mängd öfversättningar till finska af äldre och nyare klassiska verk, senast Shakspeares dramer.

Men vi kunna ej redogöra för alla nya,

ståtliga byggnader i den finska hufvudstaden. Vare nog sagdt, att hufvudstadens utveckling under den politiska valbarhetens tid bär pregel af landets.

Från Esplanadens nedre del, från »Kapellet» med dess hvimmel af promenerande och dess musikkår, ge vi oss af söderut nedom observatoriibygnaden, förbi skeppsvarvet, till Brunnsparken, stadens förnämsta förlustelseort, med restaurant och badanstalt, park, villastad, »Ulrikasborgs» gamla vallar och derifrån hemlig utsigt åt hafvet. Här har helsingforsaren både sin »Hasselbacke» och sin »Victoriateater». Norr om staden har han sin »Djurgård» med »Alphyddans» restauration, pittoreskt belägen, men ännu föga lummig. En kolossal byst i brons hugfäster här minnet af hufvudstadens främste affärsman i vårt århundrade, kommerserådet H. Borgström, hvars verksamma initiativ bragt till stånd både Brunnsparken och Djurgården, talrika industriella anläggningar att förtiga

* * *

Sommarsolen bränner utan återvändo, mot landsbygden utbyter man gerna stadsqvalmet. Och man behöfver icke söka efter sköna nejder i Finland. En ångare för oss till *Ekenäs*, en täck stad vid en inskjutande fjärd af Finska viken. Ekarne äro lcke många nu för tiden i Ekenäs, men några finnas der än med gamla stammar och icke få nya. Staden är klädd i fest-

skrud, med flaggor och blommor. »Välkommen» läsa vi på en vajande duk, stadens vapen lyser på en annan, finska, svenska, danska, engelska flaggor pryda husen, sju ångare trängas i hamnen, ordinarie och extra-tåg föra främlingar hit. Det är »Svenska folkskolans vänner» som inbjudit till den förut omtalade sångtäflan och folkfest. I den vackra stadsparken, en lummig löfskog, är en estrad rest och derframför en öppen plats afröjd. Tusentals välvilliga män och kvinnor, i stadsdrägt och i allmogekläder, fylla den öppna platsen och strömma dit från stadens gator. De flesta hus äro upplåtna till inqvarteringsnämndens disposition, tillfälliga matställen flerstädes anordnade, en konst- och en svensk-literatur-utställning öppnade, allt för att sätta gästerna vid Ekenäs-festen i stånd att angenämt njuta den. »Sången ädla krafter föder», allt andas välvilja. Finska sånger sjungas så väl som svenska af de svenska sångarne i den svenska bygden, ord talas om samhållighet mellan Finlands folk oafsedt skilnaden i modersmål, icke ett ljud af »separatism» når våra öron. Men — fennomaniens förkämpar ropa ändå på utmaning!

Vi fara vidare, till sjös och lands, till bekanta Fiskars' bruk. Nejden är starkt kuperad, men utan kala berg, med grönskande skog och äng, vajande sädesfält, sorlande fors: vi äro ock nu i vestra Nylands vackraste trakt. Hufvudbyggnaden

på Fiskars' bruk är ett palats, inbäddadt i grönska, fabriks husen och arbetarebostäderna omge vattendraget och forsen och skuggas af väldiga löfträd. Idoghet och förnöjsamhet synas hemmastadda på Fiskars.

Vidare, genom den sköna trakten, förbi Äminnefors och Karis till Svartå. Qvarnar, sågar, smedjor kring forsande vatten; allt omgifvet af väl ordnad park och hög löfskog. I hufvudbyggnaden möta oss konstverk, bland dem några af gamle Palms bästa Roma-arbeten, i den eviga staden fordom inköpta af herren till Svartå.

Vidare, vidare genom den ljusa, ljumma natten. Änghästen för oss på jemnad ban genom furuskogar, genom skogskratt, öfver moar, förbi sjöar. Åter stiga vi af att bese ett industrielt etablissement i fager natur. Det är Tervakoski pappersbruk, i Tavastland. Här får ingen trämassa inlöpa i de pappersdanande maskinerna, allt göres af lump, som i väldiga balar forslas hit, hufvudsakligen från Ryssland, dit exporten sedan återgäldas som cigarettpapper och papper, andra slag. Här göras finska statens officiella papper, finska bankens sedelpapper; det finaste silkespapper är i hvars mans hand, ja, pryder som gardiner torparstugornas fönster. Höga, skogklädda, stenrika åsar kring sankar och torrlagda dalgångar äro här förherskande, barrskogen har öfvertaget. Men leende löfhagar vexla deremellan med rika åkerfält, folket har välmågans pregel.

Vidare, till det ståtligt belägna och välbygda herresätet Haga, der senaste landtdagens vice landtmarskalk residerar. Ett högt berg bakom herrgården, med flat topp, angifves af folksagan som platsen för Birger Jarls första fäste bland tavasterna. Men det *Tavaste-hus* som genom seklerna nått till våra dagar ligger några mil längre i norr. Bantåget för oss snart dit. På en halfö mellan Vanajavesis sjövtor ligger den lilla staden, som för hundra år sedan dityttats från den plats, närmare slottet, der den af Per Brahe först anlades. Norr om staden, invid Vanajavesis strand, höjer sig en underlig byggnad, nu straffängelse för qvinnor, på den plats der qvinnofridens lagfästare, Birger Jarl, en gång grundade sitt fäste. Redan i 1700-talets förra hälft var det odugligt som försvarsverk, men vida mera af de åldriga medeltidsmurarne och af 1500-talets tillökningar hade väl stått kvar ännu, om icke den nya inredningen delvis kräft det gamlas rasing. Den yttre aspekten erinrar dock ännu om 1600-talets Tavastehus, med de två små tornen och den fyrkantiga byggnadskomplexen inom vallar. Nästan lika högt som fängelseborgens resa sig inom stadens område det nya högre läroverkets murar. Vid torget ligger kyrkan, en kupoltäckt rundbyggnad med fyrkantigt torn, som säges uppförd efter Gustaf III:s egenhändig utkast. Vida berömd är stadens park med en nybygd gråstensruin; ännu mera torde Karlbergs park

med ruin, i fonden af Vanajavesis nordliga vik, draga resandes uppmärksamhet till sig. Ännu äro parkanläggningarna vid Karlberg ej afslutade, men de bekostas af en mångmillionär och utföras nedom, uppåt och på Aulanko-berget, från hvars brant en storartad skog- och sjöpanorama breder sig för ögat.

Vidare, alltjemt vidare. Vi fortsätta färden på jernbanan till *Tammerfors*, Finlands största fabriksstad och nu, med 28000 invånare, den tredje till folknummern.

En stor sjö, Näsijärvi, störtar med 60 fots fall i en kilometerlång fors ned i en annan sjö, Pyhäjärvi. På ömse sidor om forsen ligga fabriker, på ömse sidor om dessa bostäder, ordnade i kvarter, med torg, gator, gränder, parker och alléer. Detta är Tammerfors. 1879 firade staden sitt hundraårsjubileum, i år kan den fira sitt sjuttoaårsjubileum som fabriksort och »fristad», hvilken senare förmån numera icke är af särdeles stor vikt, men väl var det innan andra städer genom senaste årtiondens allmänna lagstiftning nått nästan samma friheter.

Bomullsspinneri, linnespinneri, väffabrik, pappersfabrik, klädesfabrik, asfaltfabrik, träsliperier, glasbruk, tändsticksfabrik — ja väl mera — ge arbete åt Tammerfors' tusentals arbetare. Byggnaderna för fabriksändamål äro väldiga, vid stadsgatorna och torgen äro de ej så stora, men två- och trevånings stenhus begynna resa sig öfver

de äldre kamraterna af trä. En träkyrka, gammal, en tegelkyrka, ny, höja sig öfver husen. Båda äro omgifna af planteringar. Från den nya kyrkans park leder vägen till Pynikkåsen, öfver hvars skogklädda sidor och rygg ett skådetorn höjer sig. Från tornets topp har man en storartad utsigt öfver de båda vida sjöarne och deras stränder. Gammal bygd visar sig kring Pyhäjärvis stränder: godset Hatttanpää med sin stolta nybyggnad, Birkkala kyrka i nordvest — och mellan båda hus, åkerfält, bortom alltsammans skog.

* * *

Man reser billigt på jernbanorna i Finland, men icke fort. Nattåg gå endast mellan Helsingfors och Petersburg, banornas sträckning vållar ofta betydliga omvägar. Så t. ex. för att pr jernväg komma från Åbo till Hangö får man fara tre sidor af en parallelogram i st. f. den fjerde, en af parallelogrammens kortsidor; från Helsingfors till Hangö två sidor af en triangel; ifrån Tammerfors till S:t Michel vid Saimas vestra vatten tre sidor af en kvadrat. Det är den sistnämnda färden som nu lockar; på en eftermiddag och en natt är den gjord. Men hvilken skön natt! enkom skickad för att låta färdmannen njuta af det landskap, banan genomkorsar.

Ödsligt, tarfligt, vackert, förtjusande — se der adjektiv som ömsevis erbjuda sig att ge språkets uttryck åt ögats intryck. Aldrig fult. Aldrig rikt.

Vid Rihimälli station grenar sig banan österut. Vid Lahtis nås den stora sjön Päijänes, det finska »medelhafvets«, sydkant. Inemot femton mil åt norr sträcker sig sjön, en viktig ångbåtsled för mellersta Finland. Ett tiotal mil österut från Lahtis öfvergår jernbanan Kymmeneelf, svensk-rysk riksgrens 1743—1809. Elfven, som är det mellersta vattensystemets utlopp i Finska viken, var nu full af timmerstockar och följes från stationen Kouvola af en grenbana till kusten, vid staden Kotka, der förfallna skansar och en öfvergiiven

rysk kyrka erinra om Katarina II:s och Gustaf III:s tider, hamnens talrika trälastande stora ångare om nutiden. Strax utanför ligger — Svensksund, hvars lysande segerminnen vi i fjol firade. Rakt söderut från Svensksund, nästan midt i Finska viken, resa sig ön Hoglands höga stränder, med örlogsminnet från 1788; olycksminnet från 1790 i Viborgsviken har sitt ursprung ett tiotal mil längre österut.

Och här, längs grenbanan Kouvola—Kotka och dess nordliga fortsättning uppåt S:t Michel, här ha vi en mängd små krigsskådeplatser och historiska orter i närheten: Anjala, Högfors — kungens högqvarter —, Uttis, Kaipiais, Walkeala — der Gustaf vann en liten landträffning —, allt detta och mycket mera vore här att taga i betraktande för den som vill studera »88 års krig», detta teaterkrig, som tjugo år senare fick sin verkliga afslutning.

Vidare, vidare, öfver Savolaks skogar och moar, rakt norrut till *S:t Michel*, en liten ny stad med ofantligt vidsträckta kvarter, ett guvernörs-residens af sten, men ingen kyrka. För några år sedan firade *S:t Michel* sitt femtio-års-jubileum. Socknen, som gifvit sitt namn åt staden, är af mycket äldre datum och har än sin gamla kyrka invigd åt erkeängeln.

S:t Michel ligger vid stranden af Saimes vestliga vatten. »Saimavattnen» utgöres af en oändlig mängd sjöar, förbundna af sund, stundom ombygda till kanaler, med en oändlighet af öar, skogbevuxna, men föga bebyggda. Öfver Saimavattnen föra talrika ångbåtar i alla riktningar. Från Finska viken vid *Wiborg*, genom *Nils Ericsons* vackra kanalbyggnad, går en ångbåtsled till *Willmansstrand*, vid *Saimas* södra strand, östligt till *Nyslotts* gamla ståtliga fäste, den svenska medeltidens enda i forntida skick kvarstående borg med breda, höga rundtorn och krenelerade murar.

Norrut derifrån går leden till *Kuopio*, der *Johan Wilhelm Snellmans* bronsbyst pryder stadens park. På en bergås ofvan den vackra, med flera stora nybyggnader sirade residensstaden, höjer sig ett skådetorn, från hvars öfre platå en utsigt erbjuder sig, hvars like ej lätt finnes. Norrut gå vattenspeglar, öar och sund till det fem mil aflägsna *Jisalmi*, åtta mil söder om *Kajana*; under sig har man *Kuopio* och

derifrån rakt söderut Saimas vattenspeglar och öar i mer än fem mils sträckning. Strax öster om staden synas de öar och sund, hvilka bära minnet om Sandels' och Savolaksbrigadens hjeltedater, i vester deremot skymmes utsigten snart af skogstoppar ofvan en bergås.

Från Kuopio går jernvägen rakt söder ut till S:t Michel, Kouvola och Kotka, en jernväg i föga bruten skogsbygd.

Men vi föredraga färden på ~~de~~ tusen sjöarne. Solen ler, vinden krusar ytorna af de stora och små vattenspeglarne. När månen får tid att visa hvad han förmår trots de ljusa nätterna, hvilka söka »förtaga dess sken», blir natursceneriet ännu mera tilldragande. Det likformiga i skog och sjö försvinner genom skuggors och dagrars trolska vaxling.

Men bygden är klen representerad på de lummiga stränderna och det vemodigt ödsliga gör sig stundom starkt gällande under de dagslånga färderna på de fagra Saimavattnen.

Vid *Willmanstrand* gå vi i land. Der öfvas nu omkring 6,000 man. Det är icke sådana små truppsamlingar, som vanligen uppvisas för den ryske tsaren, och i hans ryska svit knorras i underdånighet öfver den mot finnarne bevisade nåden.

Willmanstrand har ännu det gamla jordverkscitadellet, framför hvilket den 23 aug. 1741 det olyckliga slag utkämpades, som sedan följdes af de svenska vapnens nes-

ligaste kampanj. Fästet har än i dag bestyckning och rysk garnison, några hundra man, en rysk kyrka, ett öfvergifvet korrektionshus och några boningshus. I ett af dessa bor nu generalguvernören, grefve von Heiden. I sjelfva den lilla staden, uppfördes för några år sedan ett envånings trähus luxuöst inredt, för atthysa monarken vid hans besök i sitt finska läger. Kejsarhuset ligger vackert på strandhöjden, med Saima norrut, citadellet i nordvest och lägerfältet något sydligare i vester. Från det yttre citadellets raserade vallar höjer sig ett skådetorn, som erbjuder ett vackert panorama: sjöar, öar, skogar, stad med kyrka och hus af trä, jernbana, kaserner och läger.

En söndag i detta läger är en verklig hvilodag. Inga utskänkningslokaler, ingen dans, allt nyktert och stillsamt. Icke heller i staden stöjas, allt är tyst. Flockar af stadspermitterade soldater passera oss tysta och i god ordning. Men de se ej trumpna ut, tvärtom, raska och nöjda. Äfven officerskåren låter föga höra af sig. En vän underrättar oss, att de flesta äro ytterst måttliga och en ej ringa procent fullkomliga absolutister. Öfvervägande antalet är gift, rätt många ha sina hustrur med, till och med i de bakom tältraderna invid skogsbrynet för befälet uppförda träbyggnaderna. Dessa äro nya och ganska nätta, hvardera inrymmande fyra kompanibefälhafvare. I en rad bakom dessa, längre

in under skogsbrynet, ligga små rödmålade trähus. Der bo löjtnanter och underlöjtnanter. »Kejsarpaviljongen», en ganska enkel träbyggnad, får i hvardagslag tjena officerarne till matsal.

Ångpipan hvisslar, händer hvifta till afsked. Ater sänker sig en ljus, ljum natt öfver Suomis land. Tåget brusar genom barrskog efter barrskog. Solen helsar oss i rikare bygd, närmare kusten, och snart fara vi åter på hufvudstadsgator.

Det är tomt i staden. Men gladt hel-sas vi af de få kvarvarande vännerna. De berätta om de frånvarandes lycka att vistas här och der »i naturens sköte», somliga på skärgårdens öar, andra i landsbyg-dens dalar, åter andra i det svenska moderlandet.

Och när vi stiga ombord å ångaren, som skall föra oss dit, till vårt svenska hemland, äro vi för andlig och lekamlig vederqvickelse tacksamma mot det finska broderlandet. Manligt ser det framtiden i möte, fast medvetet att själens *helsa* är stark nog att bära den hårda tidens vedermodor, om de komma med östanvinden. Pligttroheten är lika stark under tryck af farhågor för landets utveckling efter besvuren lag, som någonsin förut under den fasta tilliten till kejsarord, senat och landtdag. Nu, som då, ger *fosterlandet* hvarje hjerta tröst och styrka.

Partiagget och »riksenheten» äro de moln, som fördystra Finlands framtid. Den finska kulturen skall, så hoppas vi, utplåna det förra, den finska segheten motstå lagbrott i den senares förmenta intresse. Så skall minnesgod framtid fatta Runebergs siar-ord:

»Och högre klinga skall en gång
Vår fosterländska sång.»

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX